

Poetins sterke mannen

HELGA SALEMON

Een jaar na de herverkiezing van Vladimir Poetin lijkt de kloof tussen zijn liberale woorden en zijn machtspolitieke daden wijder dan ooit. Poetins Kremlin wordt inmiddels vooral bevolkt door de zogeheten siloviki, de mannen met epauletten. Wie zijn de meest invloedrijke onder hen, hoe is hun onderlinge relatie en wat betekent dit voor de huidige politiek?

De Russische minister van Defensie, Sergej Ivanov, heeft de laatste maanden aardige aanwinsten voor zijn fotoalbum verzameld. Zo was daar het bezoek aan zijn Amerikaanse collega Donald Rumsfeld in januari, waarbij de mannen elkaar schouderkloppend begroetten. Daarop volgde in februari een snapshot met de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Condoleezza Rice in Bratislava tijdens de topontmoeting van Bush en Poetin. En na een kiekje met secretaris-generaal van de NAVO Jaap de Hoop Scheffer op de Rusland-NAVO-bijeenkomst in Nice, volgden de plaatjes van Ivanov tijdens zijn Europese tournee begin maart naar Duitsland en Italië. En alsof dit allemaal nog niet genoeg was, haalde Ivanov ook nog het internationale nieuws met zijn plannen voor het oprichten van een patriotisch tv-kanaal (Zvezda).

In het hedendaagse Rusland, waar president Poetin de politieke stuurknuppel stevig in handen houdt, is de lancering van Sergej Ivanov op het wereldtoneel geen toeval. Russische kremlinologen zien dit als een bewuste pr-campagne rond de favoriete kandidaat voor de opvolging van Poetin in 2008.

Veelzeggend voor de huidige machtsverhoudingen in het Kremlin is dat Sergej Ivanov behoort tot de siloviki, personen met een achtergrond in het militaire apparaat of de inlichtingendiensten die door Poetin op hoge posities in de staatsorganen zijn benoemd. Met de groeiende kloof tussen Poetins liberale woorden en zijn machtspolitieke daden, hebben de Petersburgse liberalen, de tweede groep waarop Poetin bestuurlijk steunt, aan macht ingeboet ten gunste van deze voormalige 'mannen in uniform.' De machtsverschuiving in het Kremlin betekent dat

van de aanvankelijk door Poetin aangekondigde plannen om van Rusland een democratie en transparante liberale economie te maken, weinig meer over is. In plaats daarvan lijkt Poetin al zijn energie te richten op het met behulp van de siloviki handhaven van zijn macht. Het op deze

Een beknopt

Wie is wie van

PRESIDENTIËLE ADMINISTRATIE

Igor Setsjin

Plaatsvervangend hoofd

Viktor Ivanov

Presidentieel assistent

Anatoli Kvasjnin

Voormalig chef Generale Staf, nu gevolmachtigd presidentieel vertegenwoordiger in het federale district Siberië

Vladimir Osipov

Chef Directoraat Personeelsbeleid

Genadi Trosjev

Voormalig bevelhebber in Tsjetsjenië. Nu presidentieel adviseur

REGERING

Sergej Narysjkin

Hoofd regeringsapparaat

Igor Levitin

Minister van Transport

Vladimir Matjoechin

Voorm. hoofd van de opgeheven verbindingsinlichtingendienst FAPSI
Nu hoofd van het Federaal Agentschap voor Informatietechnologie

repressieve wijze uitschakelen van politieke tegenkrachten kan volgens veel Kremlin-waarnemers uitlopen op hernieuwde stagnatie en bureaucratie.

Volgens de sociologe Olga Krisjtanovskaja, die in Moskou het Centrum voor de Studie van de Elite leidt, behoort nu ongeveer een kwart van de bestuurders in de staatsorganen tot de siloviki. Onder Gorbatsjov was dit percentage bijna 4 procent en tijdens de laatste zittingstermijn van Jeltsin ruim 17 procent. Daarbij gaat het nagenoeg volledig om mensen uit de inlichtingendiensten, van wie de achtergrond als 'spion' officieel bekend is.

Een van de belangrijkste siloviki op dit moment, Igor Setsjin, behoort tot de groep 'niet-officiële siloviki'. De 43-jarige Setsjin is plaatsvervangend hoofd van de Presidentiële Administratie (PA) en daarbinnen verantwoordelijk

voor onder meer het vanuit inlichtingenstandpunt cruciale Directoraat Informatie- en Do-

cumentatievoorziening. Interessant is dat Setsjin ook een leidende rol speelt in het staatsoliebedrijf Rosneft, dat onlangs het belangrijkste Joekos-onderdeel Joeganskneftegaz op dubieuze wijze opkocht. Hoewel hij bij het grote publiek onbekend is, zeker in het buitenland, werkt Setsjin al vanaf 1990 onafgebroken voor Poetin. Na zijn letterenopleiding in Leningrad werkte hij bij de Russische handelsonderneming Technoëksport in Mozambique en als militair tolk in Angola. Algemeen wordt aangenomen dat hij toentertijd voor de KGB werkte.

De Presidentiële Administratie, waar Setsjin werkt, is in de praktijk het machtigste staatsorgaan. De PA staat direct onder controle van Poetin. De belangrijkste silovik in de PA naast Setsjin is de 53-jarige Viktor Ivanov, die vanaf eind jaren zeventig in dienst van de KGB was, waarvan eind jaren tachtig in Afghanistan. Vervolgens werkte hij voor de contraspionagedienst in Sint Petersburg. Hier leerde hij Poetin kennen, die toen voor het stadsbestuur werkte. In 1999 werd hij Poetins plaatsvervanger bij de FSB, waarna hij deze snel volgde naar de PA. Viktor Ivanov is ironisch genoeg, gezien zijn reputatie van doorgewinterde KGB'er, verantwoordelijk voor het waarborgen van de burgerlijke grondrechten en voor het contact tussen de PA en de gerechtshoven en rechtshandhavingorganen.

Daarnaast heeft hij de leiding over het cruciale Directoraat voor Personeelsbeleid.

Hoewel veel commentatoren zich aanvankelijk richtten op de liberale retoriek van de nieuwe president, begon Poetin in feite al vlak na zijn verkiezing in 2000 met het benoemen van zijn 'leger' van sterke mannen. Al in zijn eerste rede tot het parlement noemde Poetin een 'verticale machtsstructuur' als noodzakelijke voorwaarde voor het doorvoeren van zijn sociaal-economische agenda.

Dit leidde tot cruciale personele verschuivingen in 2001 en 2003. In 2001 benoemde Poetin zijn voormalig KGB-collega in Leningrad, Sergej Ivanov, tot minister van Defensie. In 2003 centraliseerde hij opnieuw de onder Jeltsin ontmantelde KGB, waaruit de FSB als superdienst voor de binnenlandse veiligheid naar voren kwam. Aan het hoofd van deze dienst staat Nikolaj Patroesjev, die Poetin in 1999 opvolgde als directeur van de FSB. Patroesjev wordt gerekend tot de belangrijkste siloviki. Zijn presidentiële ambities zijn een publiek geheim en maken hem tot

ot overzicht n de siloviki?

MACHTSMINISTERIES

Sergej Ivanov	Minister van Defensie
Joeri Baloejevski	Chef Generale Staf en Eerste plaatsvervangend minister van Defensie
Aleksandr Beloësov	Eerste plaatsvervangend minister van Defensie
Rasjid Noergalijev	Minister van Binnenlandse Zaken
Nikolaj Rogozjkin	Opperbevelhebber binnenlandse troepen
Sergej Sjojgoe	Minister van Noodsituaties

VEILIGHEIDSRaad

Joerij Zoebalov	Plaatsvervangend secretaris
Valentin Soboljov	Plaatsvervangend secretaris

illustraties (vlnr): Joeri Baloejevski, Aleksandr Beloësov, Viktor Ivanov, Anatoli Kvasjnin, Igor Levitin, Sergej Ivanov, Vladimir Poetin, Igor Setsjin, Sergej Sjojgoe, Vladimir Osipov, Genadi Trosjev, Rasjid Noergalijev

achtergrond

een geduchte rivaal van Sergej Ivanov. Poetin houdt de rivaliteit en onzekerheid onder de machtigste siloviki bewust in stand om zijn eigen macht te handhaven. Zo kreeg de FSB vorig jaar ministeriële status.

Als voornaamste initiatiefnemers van de verschuivingen in de belangrijkste staatsorganen in 2001 en 2003 worden de Poetin-intimi Igor Setsjin (die de reputatie 'grijze kardinaal' verwierf), Viktor Ivanov en de Peterburgse jurist Dmitri Kozak genoemd. Setsjin en Viktor Ivanov mogen dan ook samen met de onbetwistbare nummer één van dit moment, Sergej Ivanov, tot de top-drie van machtigste siloviki worden gerekend. Interessant is dat Kozak als hoofd van het regeringsapparaat in september vorig jaar onverwacht moest plaatsmaken voor de relatief onbekende Sergej Narysjkin. Van Narysjkin wordt aangenomen dat hij voor

de KGB heeft gewerkt. In de jaren negentig was hij de ondergeschikte van Poetin bij de gemeente Sint Petersburg. Kozak werd gevolmachtigd presidentieel vertegenwoordiger in het – wegens de kwestie Tsjetsjenië – netelige Zuidelijke Federaal District. De verwijdering van de liberale Poetin-vertrouweling uit het centrum van de macht en zijn vervanging door een voormalig KGB'er, lijkt opnieuw een belangrijke overwinning van de siloviki.

In de top-vijf van siloviki ten slotte staat ook de minister van Binnenlandse Zaken, Rasjid Noergalijev. De rivaliteit tussen het ministerie van Binnenlandse Zaken, waar het politieapparaat onder valt, en de binnenlandse veiligheidsdienst dateert al uit de sovjettijd, maar werd door Poetin in het voordeel van de FSB beslist. In 2002 haalde hij voormalig KGB'er Noergalijev naar Binnenlandse Zaken als plaats-

Over Poetin

RENÉ DOES

Anna Politkovskaja maakt er geen geheim van: ze heeft een hekel aan president Vladimir Poetin. De Russische journaliste mag hem niet vanwege 'een zakelijkheid die erger dan de ergste misdaad is, vanwege zijn cynisme, zijn racisme, zijn leugens, vanwege het gas dat hij gebruikte in het Nord-Ost-beleg, vanwege het afslachten van onschuldigen dat gedurende zijn gehele eerste presidents-termijn doorging'.

Politkovskaja is een moedige vrouw. Ze heeft naam gemaakt met haar kritische reportages over Tsjetsjenië in het weekblad *Novaja Gazeta*. Zij en haar werkgever verdienen alle waardering en steun voor de kritische en dissidente rol die zij spelen in Poetins Rusland. Zulke stemmen moeten gehoord worden. Politkovskaja heeft de wrevel van de Russische autoriteiten gewekt, die haar het werken onmogelijk proberen te maken. Als de Russische

staatsmachinerie zich tegen je keert, ben je niet gelukkig af.

Het is daarom goed dat uitgeverij De Geus Poetins Rusland, een bundeling van Politkovskaja's reportages uit *Novaja Gazeta*, in Nederland uitbrengt. De reportages gaan over Tsjetsjenië, misstanden in het leger, corruptie, de verweving van ambtenarij, zakenleven en maffia en de moeilijke levensomstandigheden van gewone Russische burgers. De Nederlandse lezer

dient het boek echter te benaderen als wat het feitelijk is, namelijk een mistige brei van oorlogs- en misdaadverslaggeving, verontwaardiging, aanklachten en emotionele uithalen. Een voorbeeld van Politkovskaja's stijl: 'De reden dat Fedoelov en de bazen van Oeralmasj zo geïnteresseerd waren in waterkrachtcentrales is dat ze alcohol produceren, waar Palenka-wodka van wordt gestookt. Er is een gigantische vraag naar alcohol in Rusland en het kost zo goed als niets. Het is de perfecte manier om fabelachtige winsten te maken tegen minimale investeringen, en dat in contant geld waar geen krediet voor nodig is, dat dus niet via de banken loopt en onzichtbaar is voor de belastinginspectie.'

Er zit geen greintje licht in Politkovskaja's boek. Het is lijden en nog eens lijden. Haar boek lezen is daarom een loodzware klus: wat in artikelvorm nog te behappen is, is in boekvorm eigenlijk te veel van het goede.

Het kan ook anders. In het weekblad waarin Politkovskaja schrijft, staat regelmatig een bijdrage van de militaire journalist Aleksandr Golts. In januari van dit jaar schreef hij een column die je in drie minuten leest. Golts meldt daarin dat hij uit een anonieme bron in de Staatsdoema heeft vernomen dat in het 'vreedzame' deel van het Russische leger (dus niet betrokken bij gevechtshandelingen in Tsjetsjenië) in de afgelopen vijf jaar 10.799 soldaten zijn omgekomen wegens ongevalen, machtsmisbruik (*dedovsjtsjina*) en zelfmoord. Dat wil zeggen: ruim 2000 doden per jaar. Golts wijst erop dat dit aantal hoger is dan het aantal Amerikaanse militairen dat in de eerste twee jaar van de oorlog in Irak bij gevechtshandelingen en aanslagen is omgekomen. Hij noemt de dienstplicht in Rusland 'de zwaarste belasting die de staat zijn burgers oplegt'. Dit soort sprekende en inzichtelijke feiten en analy-

vervangend minister. Maart vorig jaar benoemde Poetin hem tot minister. Noergalijev doet weinig van zich spreken en lijkt vooral een loyale dienaar van Poetin.

Hoe Poetin zich binnenskamers laat beïnvloeden door de machtigste siloviki is moeilijk na te gaan, omdat de president vrijwel volledige controle lijkt te hebben op de informatie die het Kremlin verlaat. Zaken als de Joekos-affaire en de gewelddadige ontknoping van de gijzelingsdrama's in het Doebrovka-theater en Beslan doen echter vermoeden dat de siloviki Poetin niet alleen steunen in zijn autoritaire koers, maar hem daarin ook sturen.

Hoewel duidelijk mag zijn dat de machtigste siloviki veel invloed hebben, blijft de vraag of deze 'sterke mannen' als groep Ruslands politieke koers zullen sturen. Dat lijkt onwaarschijnlijk. Want wat de siloviki bindt, voorkomt

paradoxaal genoeg tegelijkertijd dat ze als hecht blok opereren. Les één die Poetin en al zijn voormalige KGB-collega's hebben geleerd, is namelijk niemand te vertrouwen behalve zichzelf. Bovendien geniet vooralsnog geen van de siloviki de populariteit die Poetin, zeker gedurende zijn eerste presidentstermijn, genoot. Niemand van hen springt er uit als natuurlijk leider. Het meest waarschijnlijke scenario lijkt daarom dat de siloviki voorlopig de loyale pijler onder Poetins politiek zullen blijven. Maar daarbij zullen ze, ieder voor zich, heimelijk proberen de anderen een vakje op het schaakbord voor te blijven, om in 2008 als eerste te kunnen promoveren. □

Helga Salemon is freelance journaliste en heeft in de periode juli-september 2004 in Moskou onderzoek verricht naar de siloviki.

ses uit één krantencolumn ontbreken in Politkovskaja's stuurloze litanie van 350 bladzijden.

Een lezer van Politkovskaja's boek kan verbijsterd over Poetins Rusland achterblijven. Het door Politkovskaja geschetste beeld is echter eenzijdig en ontbeert praktisch iedere analyse. Wie geïnteresseerd is in een sprekend portret van de persoon Poetin en een goede analyse van Poetins Rusland, raad ik aan om *Inside Putin's Russia* van Andrew Jack te lezen.

Jack is sinds 1998 correspondent van de *Financial Times* in Rusland. Hij heeft er goede contacten in de hoogste bestuurlijke kringen. Het beeld dat Jack van Poetin en zijn beleid schetst is deskundig, afgewogen, objectief en in een goed leesbare journalistieke stijl geschreven. Zo levert Jack een evenwichtige analyse van de kwestie-Tsjetsjenië, waarin zowel Poetin als de Tsjetsjeense opstandelingen niet worden gespaard voor hun aandeel in

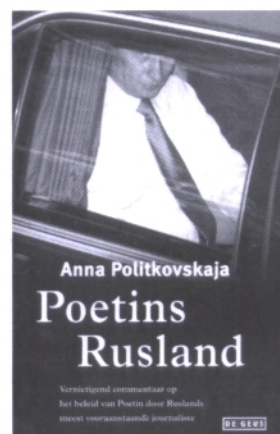
de neerwaartse spiraal van geweld en tegengeweld.

In het concluderende slot hoofdstuk geeft Jack een afgewogen oordeel over het hedendaagse Rusland. Allereerst stelt hij dat Rusland niet alleen langs de meetlat van westerse normen en waarden gelegd moet worden en dat de ontwikkelingen in het land ook afgezet moeten worden tegen die in andere landen in transitie, zoals China en andere voormalige sovjet-republieken, en de sovjettijd. Met dit vergelijkingsmateriaal is de situatie in Rusland lang niet zo slecht en is Poetin volgens Jack tot nu toe een effectieve leider geweest. Gezien de toestand die Poetin bij zijn aantreden in 2000 aantrof is de huidige gesteldheid van Rusland eigenlijk een logische uitkomst, aldus Jack. Poetin heeft na de chaotische periode-Jeltsin stabiliteit gebracht en zich ontpopt tot een voorspelbare en deskundige politicus. Wel waarschuwt Jack dat door overdrijving van de 'geleide democratie' en - sinds

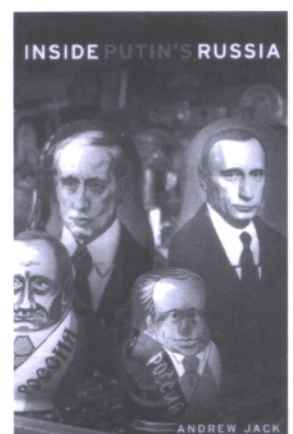
de Joekos-affaire - het 'geleide zakenleven' de herwonnen stabiliteit kan omslaan in stagnatie en bureaucratie. Dan zal Poetin de geschiedenisboeken ingaan als een leider in de stijl van Leonid Brezjnef.

Jack omschrijft het beleid van Poetin als 'autoritair liberalisme'. Het is een mix van economisch liberalisme en politiek autoritarisme. Hij vraagt zich af hoe lang deze

innerlijke tegenstrijdigheid goed blijft gaan. 'Waarschijnlijk is Rusland in 2008 (als Poetins tweede en grondwettelijk laatste regeertermijn afloopt - RD) in een betere vorm dan sommigen nu vrezen, maar niet zo goed in vorm als had kunnen zijn als Poetin zijn potentieel ten volle had gebruikt', zo luidt Jacks aannemelijke oordeel. □

- Anna Politkovskaja, *Poetins Rusland*, uit het Engels en Russisch vertaald door Arie van der Ent, Breda 2005, uitgeverij De Geus, 350 blz., ISBN 90-445-0748-6, € 15,90

- Andrew Jack, *Inside Putin's Russia*, London 2004, uitgeverij Granta Books, 350 blz., ISBN 1-86207-640-5, € 19,80